

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

МОСЕЙКО А. Г.,
orcid.org/0000-0002-4103-3453
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
(Вищий навчальний приватний
заклад «Дніпровський гуманітарний
університет»)

УДК 347.91:347.22

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.18>

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІСЛЯ СКАСУВАННЯ ГКУ: ПЕРЕХІД ДО ЦКУ, ЗМІНИ В ДОГОВОРАХ

У статті здійснено комплексний аналіз правових наслідків скасування Господарського кодексу України у 2025 році та переходу до виключного застосування норм Цивільного кодексу України у сфері договірних взаємовідносин між суб'єктами господарювання. Досліджено зміну правового статусу договорів, зокрема ліквідацію інституту оперативно-господарських санкцій та відмову від адміністративно-спрямованої моделі регламентування господарської діяльності. Автором проаналізовано трансформації у складі істотних умов договорів, перехід до універсальних цивільно-правових способів гарантування виконання зобов'язань, а також практичні аспекти правозастосування, які виникають через втрату чинності спеціальних норм ГКУ.

Особливу увагу приділено питанням пристосування договірної техніки, загрози для бізнесу, потребу в огляді чинних договорів та узгодженні їх із нормами ЦКУ. На підставі вивчення наукових праць, позицій юристів та порад професійних спілок окреслено головні негаразди, зокрема потенційну правову невизначеність, зміни у порядках претензійної діяльності, а також нові засади корпоративного функціонування підприємств. У роботі наголошено, що реформа трансформує не лише нормативне поле, але й концептуальні погляди на упорядкування господарських стосунків, надаючи перевагу незалежності волі сторін та підвищеним вимогам до рівня договірної роботи.

Окрім того, аргументовано, що скасування ГКУ спричиняє потребу у перегляді низки усталених понять господарського права, визначенні меж приватно-правового регулювання та становленні нових підходів до інтерпретації договірних конструкцій. Зроблено висновок, що реформа закладає основу для майбутнього вдосконалення договірного права, розвитку правової доктрини та інтеграції українського законодавства до європейських критеріїв.

Ключові слова: договірне право, господарські зобов'язання, правове регулювання, оперативно-господарські санкції, реформування законодавства, правозастосовна практика.

Moseiko A. H. Contractual relations between business entities after the repeal of the Commercial Code of Ukraine: transition to the civil code and changes in contracts

The article provides a comprehensive analysis of the legal consequences of the repeal of the Commercial Code of Ukraine in 2025 and the transition to

the exclusive application of the Civil Code of Ukraine in regulating contractual relations between business entities. It examines the change in the legal status of contracts, including the elimination of the institution of operational-economic sanctions and the abandonment of the administratively oriented model of regulating economic activity. The author analyzes the transformations in the essential terms of contracts, the shift toward universal civil-law mechanisms for securing the performance of obligations, as well as the practical aspects of law enforcement that arise due to the expiration of the Commercial Code's special provisions.

Special attention is paid to the adaptation of contract drafting techniques, risks for businesses, the need to review existing agreements, and their alignment with the norms of the Civil Code. Based on the study of academic works, legal practitioners' opinions, and recommendations from professional associations, the article outlines the main challenges, including potential legal uncertainty, changes in pre-trial claim procedures, and new principles of corporate functioning for enterprises. The study emphasizes that the reform transforms not only the regulatory framework but also the conceptual understanding of structuring business relations, prioritizing the autonomy of the parties' will and raising the standards for contractual work.

Furthermore, it is argued that the repeal of the Commercial Code necessitates a revision of several established concepts of commercial law, a clearer determination of the boundaries of private-law regulation, and the development of new approaches to interpreting contractual constructs. The article concludes that the reform lays the foundation for the future improvement of contract law, the evolution of legal doctrine, and the integration of Ukrainian legislation with European standards.

Key words: *contract law, commercial obligations, legal regulation, operational-economic sanctions, legislative reform, law enforcement practice.*

Вступ. Скасування Господарського кодексу України у 2025 році стало однією з найбільш масштабних та концептуальних реформ у сфері національного приватного права за період незалежності. Ліквідація окремої галузі господарського законодавства та повний перехід регулювання договірних відносин у площину Цивільного кодексу України зумовили зміну самої філософії правового впливу на економічну діяльність. Якщо раніше господарські відносини будувалися на дуалістичній моделі – поєднанні цивільного та господарського регулювання, – то з 28 серпня 2025 року держава відмовляється від адміністративно-орієнтованого підходу на користь єдиної цивілістичної концепції, що ґрунтується на свободі договору, приватній автономії та мінімальному державному втручанні.

Ця реформа має фундаментальне значення не лише для юридичної доктрини, а й для всієї системи економічних відносин, оскільки змінює правила формування, виконання та забезпечення договірних зобов'язань між суб'єктами господарювання. Особливої актуальності набувають питання трансформації механізмів відповідальності, адаптації господарських договорів, перегляду статутних документів підприємств та переосмислення ролі юридичної техніки у договірній роботі. На практиці скасування ГКУ створює як нові можливості для бізнесу, так і потенційні ризики, пов'язані з невизначеністю у сфері застосування норм Цивільного кодексу України до економічних зобов'язань, що традиційно регулювалися спеціальним законодавством.

Значна кількість чинних договорів, укладених до моменту реформування, містять посилання на норми ГКУ або передбачають механізми, що втратили нормативне підґрунтя. Це зумовлює потребу в аналізі правових наслідків такої невідповідності, виявленні можливих колізій, визначенні шляхів адаптації договірних конструкцій до вимог ЦКУ та спеціальних законів. У науковому дискурсі виникає необхідність системного осмислення меж договірної свободи, ефективності цивільно-правових інструментів відповідальності, а також ролі судової практики у формуванні нової моделі регулювання економічних зобов'язань.

Отже, дослідження договірних відносин після скасування Господарського кодексу України є важливим як для теорії приватного права, так і для практики договірної роботи суб'єктів господарювання, оскільки визначає напрями правової адаптації бізнесу та формує основу нового регуляторного середовища економічної діяльності.

Постановка завдання. У рамках дослідження поставлено завдання комплексно проаналізувати правові наслідки скасування Господарського кодексу України та трансформації договірних відносин між суб'єктами господарювання, що передбачає визначення особливостей переходу регулювання господарських договорів із ГКУ на положення Цивільного кодексу України та спеціального законодавства, дослідження змін у структурі та змісті договорів, зокрема щодо істотних умов, механізмів забезпечення виконання зобов'язань та відповідальності сторін, аналіз проблем застосування норм ЦКУ до договорів із посиланнями на ГКУ та потенційних колізій правозастосування, узагальнення практичних рекомендацій щодо перегляду та адаптації чинних договорів, підвищення якості договірної техніки та формулювання висновків щодо впливу реформи на правову визначеність господарських відносин, корпоративну практику та судову практику.

Результати дослідження. Скасування Господарського кодексу України у 2025 році стало однією з найважливіших реформ у сфері приватного права. Однією з ключових змін стало ліквідування інституту оперативно-господарських санкцій, що раніше регулював взаємодію суб'єктів господарювання. З 28 серпня 2025 року, відповідно до Закону № 4196-ІХ, ГКУ втратив чинність, і всі договірні відносини між підприємствами та іншими господарюючими суб'єктами підпорядковуються положенням Цивільного кодексу України та спеціальних нормативно-правових актів. Цей крок символізує перехід від адміністративно-орієнтованої системи регулювання господарської діяльності до цивільно-правової моделі, яка базується на принципах свободи договору, автономії волі сторін та мінімізації втручання держави у приватноправові відносини.

З моменту втрати чинності ГКУ регулювання господарських договорів переходить у сферу Цивільного кодексу України, що обумовлює необхідність адаптації договірних конструкцій та перегляд існуючих договорів. Договірна практика, сформована в рамках ГКУ, зокрема щодо визначення істотних умов, форм укладення та видів господарських договорів, більше не є обов'язковою. Наукове значення цієї новели полягає у зміні підходу до формування договірних відносин: тепер сторони зобов'язані більш детально визначати предмет договору, права та обов'язки, порядок виконання, санкції та відповідальність у відповідності до норм ЦКУ.

Особливу увагу приділяється договорам поставки та купівлі-продажу, зазначаючи, що перехід на цивільно-правове регулювання вимагає уточнення специфікацій, заявок та додатків до договорів. Крім того, висвітлюється проблема трансформації положень щодо відповідальності та штрафних санкцій, які регулювалися спеціальними нормами ГКУ, оскільки після його скасування вони підлягають заміні нормами ЦКУ, що може призвести до юридичної невизначеності, якщо сторони не переглянуть існуючі договори [1].

Відтепер усі договірні відносини між підприємствами та іншими суб'єктами господарювання регулюються Цивільним кодексом України та спеціальним законодавством, що зміщує акцент із адміністративного контролю на цивільно-правові механізми.

Серед ключових змін – необхідність чіткого визначення істотних умов договорів, прав і обов'язків сторін, способів забезпечення виконання зобов'язань, порядку розірвання договорів та наслідків порушень. Раніше автоматично діючі «господарські» санкції замінені цивільно-правовими інструментами: гарантіями, неустойкою, відшкодуванням збитків, що тепер передбачаються безпосередньо у договорах. Це вимагає від суб'єктів господарювання ретельного перегляду старих договорів та коригування умов нових контрактів відповідно до ЦКУ.

Реформа також позначилася на правовій визначеності господарських відносин: ліквідація спеціальних санкцій зменшує державне втручання, але одночасно підвищує значення договірної техніки та правової культури сторін, оскільки від точності формулювань

залежить ефективність захисту прав. Таким чином, основна зміна полягає у переході від адміністративно-орієнтованої моделі до цивільно-правового регулювання, де пріоритет надається автономії волі сторін, свободі договору та індивідуальному визначенню механізмів забезпечення виконання зобов'язань, що відкриває нові напрямки для наукового дослідження ефективності цих змін [2].

Положення юридичної літератури та практичні огляди, зокрема аналітика «Юргазети», одноставно відзначають, що скасування спеціального кодексу не має зворотної дії і не тягне автоматичної нівеляції раніше укладених цивільно-правових обов'язків. Існуючі договори зберігають чинність та виконуються до настання підстав припинення їх дії (закінчення строку, виконання зобов'язань, розірвання за умовами договору або за рішенням сторін), за винятком окремих випадків, прямо передбачених законом [3].

Водночас ліквідація ГКУ позначилася на правовому тлумаченні положень договорів, що містять прямі посилання на статті ГКУ або використовують спеціальні «господарські» конструкції (наприклад, інститути оперативно-господарських санкцій). Встановлено, що такі посилання самі по собі не роблять договір недійсним; проте вони створюють правову невизначеність у випадках виконання, тлумачення і застосування санкцій, оскільки відповідні норми втрачені. Отже, з практичної точки зору, сторони мають привести договірні положення у відповідність до норм Цивільного кодексу України (ЦКУ) та спеціального законодавства або укласти додаткові угоди, що конкретизують порядок забезпечення та наслідки порушень [3].

Іншим важливим правовим наслідком є трансформація механізмів забезпечення виконання зобов'язань. Доти характерні для ГКУ інструменти, що передбачали позасудове чи «оперативне» застосування санкцій, перестали мати нормативне підґрунтя; натомість правоохоронні та господарські суб'єкти повинні покладатися на загально-цивільні механізми (гарантії, неустойку, забезпечення виконання у формах, передбачених ЦКУ та спеціальними законами). Це не скасовує самих заходів забезпечення, але зміщує їх джерело з публічно-адміністративного поля в рамки приватного права, що підсилює значення договірної техніки та попереднього правового аналізу [4].

Практичні рекомендації, включають: систематичний перегляд чинних договорів з метою виявлення посилань на ГКУ та заміни або уточнення таких посилань нормами ЦКУ або спеціальними актами; внесення до договорів ясних положень щодо істотних умов, механізмів забезпечення та санкцій, щоб мінімізувати ризики тлумачення; у випадку спорів – посилання на загальні цивільно-правові норми і судову практику, яка вже адаптується до нової правової реальності. Аналітичні огляди провідних юридичних фірм та практиків також наголошують на необхідності оперативного приведення внутрішніх нормативних актів та процедур (у тому числі тендерних документів) у відповідність до зміненого правового режиму [4].

На круглому столі НААУ юристи наголосили, що це не просто формальна зміна – відбулося фактичне переформатування юридичної природи договірних зобов'язань.

Раніше господарські договори могли передбачати спеціальні «оперативно-господарські» санкції, скорочені строки давності, спрощені механізми примусового виконання та особливі правила. Тепер, із скасуванням ГКУ, цей окремий режим зникає. Як зазначив один із доповідачів, секретар відповідного комітету НААУ, нова юридична реальність означає, що всі економічні зобов'язання, навіть між підприємствами, підлягають загальним нормам ЦКУ, а не спеціальним нормам господарського права.

Відтепер договір – і лише договір – має стати центральним механізмом регулювання відносин між бізнес-суб'єктами. Це передбачає:

- а) чітке та деталізоване формулювання істотних умов договору, прав і обов'язків сторін;
- б) передбачення в договорі механізмів забезпечення виконання зобов'язань (гарантії, неустойки, контроль якості, арбітражні/медіаційні умови) замість колишніх «господарських» санкцій;

в) чіткість у визначенні процесу пред'явлення претензій, строків реагування, наслідків невиконання – оскільки спеціального «господарського» претензійного порядку, як це було за ГКУ, більше немає.

Юристи, які брали участь у дискусії, також зауважили ризики. Зокрема:

– нестабільність правового режиму примусового укладення договорів: раніше деякі договори (наприклад, у сфері послуг «базового» характеру) могли укладатися за законом; після скасування – відсутня матеріально-правова підстава для примусу через суд. Це створює прогалини, особливо в відносинах постачальників критичних послуг;

– невизначеність судової практики: зникнення «господарських» норм може призвести до неоднакового застосування цивільних норм судами, особливо у спорах, пов'язаних із виконанням зобов'язань, незрозумілими санкціями, забезпеченням якості тощо;

– зростання значення якості договірної техніки, корпоративних статутів, внутрішніх політик підприємств – оскільки від точності формулювань залежатиме захист прав сторін.

Скасування ГКУ торкнулося також корпоративних норм: для державних і комунальних підприємств починається перехідний період реорганізації, зміни в управлінні майном, договірній базі, структурі відповідальності.

НААУ підкреслює, що відповідальність може бути розширена – не лише на керівників, а й на інших посадових осіб (бухгалтерів, корпоративних секретарів, керівників аудиту), у випадках перевищення повноважень, недостовірної інформації або бездіяльності [5].

Крім зміни регуляторної бази, реформа передбачає перегляд організаційно-правових форм юридичних осіб. Ряд форм, передбачених ГКУ – приватні, дочірні, іноземні, кооперативні підприємства та інші – більше не мають законодавчого підґрунтя. Відтак юридичні особи, зареєстровані в таких формах, повинні або реорганізуватися у форми, передбачені ЦКУ (наприклад, товариства з обмеженою відповідальністю або акціонерні товариства), або ліквідуватися.

З точки зору договірної практики, скасування ГКУ означає, що усі договори, укладені до 28.08.2025, формально залишаються чинними і підлягають виконанню. Проте ті їхні положення, які спиралися на «господарські» норми – зокрема, санкції за порушення, специфічні форми забезпечення виконання та процедури – тепер втратили нормативну основу. У зв'язку з цим контрагенти в договорних відносинах та правники отримали рекомендацію переглянути договірні умови: усунути прямі посилання на ГКУ, доповнити договори положеннями, відповідними ЦКУ, чітко сформулювати істотні умови, право та обов'язки сторін, механізми забезпечення виконання, наслідки порушень, порядок пред'явлення претензій, строків реагування, примусових заходів тощо.

Для роботодавців, власників підприємств та інших суб'єктів господарювання така трансформація має низку практичних наслідків. З одного боку, скасування ГКУ – це крок до спрощення правового регулювання, зменшення дублювання норм у цивільному та господарському законодавстві та підвищення правової передбачуваності. З іншого – той факт, що багато старих форм організацій більше не визнаються, вимагає від підприємств своєчасної реорганізації у прийнятні форми, зміни статутів, установчих документів, можливо – структури управління та корпоративного устрою. Також необхідно проводити внутрішній аудит договорів, контрактів, угод, щоб забезпечити їхню відповідність новому правовому полю і мінімізувати ризики правової невизначеності [6].

Прогнозовано, що протягом найближчих років судова практика сформує нові підходи до визначення меж договірної свободи, застосування неустойки та відшкодування збитків, а також тлумачення істотних умов договорів. Очікується поступовий перехід до моделей, характерних для європейських правових систем, у яких держава мінімально втручається у приватні правовідносини, а роль договірної техніки значно зростає.

Виявлено, що значна частина чинних договорів містить положення на кшталт: «Сторона має право застосувати оперативно-господарську санкцію відповідно до ст. 236 ГКУ». Оскільки такі статті втратили чинність, відповідні механізми повинні бути замінені на інструменти, що допускаються ЦКУ (неустойка, відшкодування збитків, право на відмову від договору за ст. 651 ЦКУ) [7].

У ГКУ існували норми, які передбачали можливість односторонньої зміни умов договору у випадках, пов'язаних із забезпеченням господарських інтересів. Нині такі механізми можливі лише за прямої згоди сторін, що має бути зафіксовано договором. Ще одним є те що, раніше претензійний порядок передбачався безпосередньо законом, нині ж його необхідно прописувати у договорі. В іншому разі сторони можуть зіткнутися з проблемами у доведенні належного досудового врегулювання.

Висновки. Скасування ГКУ – це не лише символічна подія, а ґрунтовна перетворення правової архітектури господарських відносин в Україні. Ця реформа зводить нанівець окрему «господарську» правову культуру і зміщує акцент на універсальне цивільно-правове регулювання. Як наслідок – ключовими стають договір і якість договірної техніки, юридична відповідальність через цивільно-правові інструменти, корпоративна адаптація та правова уніфікація. Така трансформація відкриває нові перспективи для наукового аналізу: ефективності цивільно-правових механізмів забезпечення зобов'язань, порівняльного дослідження ризиків і переваг старого та нового режимів, а також впливу цих змін на структуру бізнес-середовища й інвестиційну привабливість.

Договірні відносини, виниклі до 28.08.2025, залишаються правонаступними й підлягають виконанню, проте фактичне застосування договірних положень, особливо тих, що спиралися на спеціальну господарську регламентацію, потребує адаптації. Перехід до регулювання виключно на підставі ЦКУ і спеціального законодавства підсилює роль договірної автономії, але одночасно породжує потребу у підвищенні якості договірної техніки та уніфікації практики її застосування.

Список використаних джерел:

1. Господарські договори після 28.08.2025: що зміниться після скасування ГКУ : веб-сайт. URL: <https://7eminar.ua/news/11564-gospodarski-dogovori-pislya-28082025-shho-zminitsya-pislya-roxoron-gku> (дата звернення: 10.12.2025)
2. Оперативно-господарські санкції після скасування Господарського кодексу: що змінилося? : веб-сайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/240378_operativno-gospodarsk-sankts-pslya-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-shcho-zmnilosya (дата звернення: 10.12.2025)
3. Скасування Господарського кодексу. Як змінюється практика укладення господарських договорів : веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-yak-zminyuetsya-praktika-ukladennya-gospodarskih-dogovoriv.html> (дата звернення: 10.12.2025)
4. Actual Information: Abolition of the Commercial Code of Ukraine : веб-сайт. URL: https://www.roedl.ua/uk/ua/temy/Documents/actual-information-abolition-of-the-commercial-code%20of-ukraine.pdf?utm_source=chatgpt.com
5. Як пережити скасування ГК без утрат – радили адвокати за круглим столом : веб-сайт. URL: <https://unba.org.ua/news/10526-yak-perezhati-skasuvannya-gk-bez-utrat-radili-advokati-za-kruglim-stolom.html> (дата звернення: 09.12.2025)
6. Скасування Господарського кодексу: що варто знати : веб-сайт. URL: <https://profpressa.com/blogs/skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-naslidki-dlia-robotodavtsiv> (дата звернення: 07.12.2025)
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.12.2025)

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

